

СТОЈАН АРШИНКОВ – СТЕНОГРАФ, НОВИНАР И АУТОР ДОКУМЕНТАРНО-ПУБЛИЦИСТИЧКИХ И НАУЧНО-ПОПУЛАРНИХ ПРИЛОГА

Анстракт: Стојан Аршинков није много познато име садашњем покољењу Бугара, мада је једна изузетно образована и значајна личност која је радила, стварала, писала и са-рађивала, не надајући се и не очекујући признање за утрошено време и рад у изтраживачкој и сакупљачкој активности. Аршинков је био новинар и стенограф у Народној скупштини, један од ветерана бугарске стенографије и стенографског покрета и аутор документарно-публицистичких и научно-популарних прилога. Тихо, скромно и готово неприметно дао је 65 година свог живота „брзом писму“. Написао је прву и једину књигу посвећену Цветану Радославову – монографију „Отаџбино мила“ („Мила родино“), биографски чланак о Радославову, аутору текста и музике националне химне Републике Бугарске. У свом дугогодишњем новинарском и публицистичком раду објавио је велики број чланака, осврта и тематских прегледа. Стенографисао је и дешифровао много успомена, речи, беседа, лекција и организовао сусрете-разговоре са неким од „градитеља нове Бугарске“. Његова професионална пракса је изузетно корисна у тражењу, проналажењу и штампању историјских чињеница.

Кључне речи: архив, документ, фонд, стенограф, новинар, публициста, Народна скупштина, Бугарска, аутор, осврт

У предвечерје смо 10. октобра, дана у коме бугарска архивистичка заједница обе-лежава свој празник, „Дан архивиста“. Празник је уведен 1951. године када је Декретом број 515/10. 10. 1951. Президијума Народне скупштине обазован Државни архивски фонд (ДАФ) Народне Републике Бугарске. У њему су одређени основни принципи централизоване државне организације архива – свеукупни садржај ДАФ, системи и организација државних и архива институција, односи међу њима, начин рада са документима, рокови њиховог архивирања и чувања. На бази поменутог декрета створена је Управа архива у саставу Министарства унутрашњих послова. Решењем број 344 Савета министара од 18. априла 1952. године прописани су организација, функције и профил државних архива. Исте године при Управи архива створени су Централни државни историјски архив (ЦДИА), Централни државни архив Народне Републике Бугарске (ЦДА НРБ) и територијални државни архиви

---

¹ главни експерт у Одељењу „Обрада архивских фондова“ у дирекцији „Централни државни архив“ – Софија код Државне агенције „Архиве“ Република Бугарска, KChakarova@archives.government.bg

СТОЯН АРШИНКОВ – СТЕНОГРАФ, ЖУРНАЛИСТ И АВТОР НА ДОКУМЕНТАЛНО-ПУБЛИЦИСТИЧНИ И НАУЧНО-ПОПУЛЯРНИ ОЧЕРЦИ

Резюме: Стоян Аршинков е недотам познато име на съвременното поколение българи, въпреки че е една изключително образована и значима личност, която работи, твори, пише и сътрудничи без да се надява и очаква признание за вложените време и труд в издателската и събирателската дейност. Аршинков е журналист и стенограф в Народното събрание, един от ветераните на българската стенография и стенографското движение, автор на документално-публицистични и научно-популярни очерци. Тихо, скромно и почти незабелязано отдава 65 години от своя живот на „бързото писмо“. Написва първата и единствена книга, посветена на Цветан Радославов – монографията „Мила родино“, биографичен очерк за Радославов, автор на текста и музиката на националния химн на Република България. В своята дългогодишна журналистическа и публицистична дейност публикува множество статии, изготвя обзори и тематични прегледи. Стенографира и дешифрира редица спомени, слова, беседи, лекции, прави срещи-разговори с някои от „строителите на нова България“. Неговият професионален опит се оказва изключително полезен в търсенето, намирането и публикуването на исторически факти.

Ключови думи: архив, документ, фонд, стенограф, журналист, публицист, Народно събрание, България, автор, очерк.

В навечерието сме на 10 октомври – Ден, в който българската архивна общност отбелязва своя празник, обявен като „Ден на архивиста“. Празникът е въведен през 1951 г. когато с Указ № 515/10.10.1951 г. на Президиума на Народното събрание (НС) е създаден Държавният архивен фонд (ДАФ) в Народна Република България. В него са определени основните принципи за централизирано държавно организиране на архивното дело – обхватът на ДАФ, системата и организацията на държавните и учрежденските архиви, взаимоотношенията между тях, редът за работа с документите, сроковете за тяхното съхранение. На основа на указа е създадено Архивно управление към МВР. С Постановление № 344 на Министерския съвет от 18 април 1952 г. са регламентирани организацията, функциите и профилът на държавните архиви. През същата година към Архивното управление са изградени Централен държавен исторически архив (ЦДИА), Централен държавен архив на

¹ главен експерт в отдел „Обработка на архивните фондове“ в дирекция „Централен държавен архив“ – София при Държавна агенция „Архиви“, Република България, KChakarova@archives.government.bg

у окружним центрима – 28 укупно. Током 1974. године створен је трећи централни архив – Централни државни технички архив (ЦДТА). Архивска институција је неколико пута мењала назив и припадност. Из састава Министарства унутрашњих послова прешла је под надлежност Министарства просвете и културе, затим у Комитет уметности и културе, а потом под Министарство информација и комуникација и Савет министара (од 1976. године под називом Главна управа архива).

Писмом Савета министара број 268 од 30. 12. 1992. године извршена је реорганизација архивског система. Постојећа три централна архива (ЦДИА, ЦДА НРБ и ЦДТА) обједињена су у Централни државни архив (ЦДА) у Главној управи архива при Савету министара. До обједињења разбацани радни простори, читаонице, лабораторије и депои архива сакупљени су током 1992. године на једно место у згради у Московској 5. Њеном доградњом опремљени су нови депои архива за највреднија и често коришћена документа. Да не би дошло до дуплирања приликом уписивања архивске сигнатуре, на бројевима фондова уведена је словна индентификација: за фондове бившег ЦДИА – „К“, за ЦДТА – „А“, а за фондове бившег Централног партијског архива ЦК БКП – „Б“. Током 1999. године у архиву се депонују на чување и постају део његове архивске грађе и документи „Бугарска фотографија“ ЕАД која више деценија врши функцију државног фото-архива.

Централни државни архив је дирекција Државне агенције „Архиви“. Предмет његове активности су истраживање, комплетирање, регистровање, обрада, читавање, депоновање, чување и омогућавање коришћења и штампања докумената централних структура државних органа и других државних институција и друштвених организација, као и документованог наслеђа значајних личности од националног значаја и докумената за историју Бугарске, који се чувају у страним архивима и другим институцијама. Доступни фондови децембра 2019. године износе 20.162,99 дужних метара, 4.115 архивских фондова са укупним бројем од 1.908.897 архивских јединица.

На међународној конференцији представљам рад о једној значајној личности, о Стојану Иванову Аршинкову, чији се фонд чува у Централном државном архиву Софија (фонд № 1929К).

Харизма познатих личности тера те да се заинтересујеш за њих и подлегнеш величини духа и високим вредностима и светлим идеалима који недостају нашој свакодневици. Када уђете у њихов свет испуњен борбом и снажним емоцијама, то је неупоредиво искуство које вреди труда, времена и напора. Према моралној снази његове личности осећамо истинско дивљење, зато што он ради, пише и ствара, упркос непријатељским околностима. Не очекује признања и награде, али остаје убеђен да ће време сачувати и пренети његове поруке за будућност.

Стојан Аршинков рођен је 3. јула 1902. године у селу Долно Камарци, Софијска област. Ниже и основно образовање добија у родном селу и селу Мирково, Пирдопска област. Још од шесте године његов отац, ситан трговац и ковач, терао га је да кује клинце у ковачници. Тако Стојан од малена учи да ради. После завршетка основне школе, отац се дуго времена противио његовој жељи да продужи образовање у нижој гимназији у Миркову у Пирдопском региону. Најзад попушта пред упорношћу детета и са нешто новца га шаље у школу. У успоменама

Народна република България (ЦДА на НРБ) и териториални държавни архиви в окръжни центрове 28 на брой. През 1974 г. е създаден трети централен архив – Централен държавен технически архив (ЦДТА). Архивната институция на няколко пъти променя наименованието и ведомствената си подчиненост. Последователно преминава от системата на МВР към Министерството на просветата и културата, а в следващите години последователно към Комитета за изкуство и култура, Министерството на информацията и съобщенията и Министерския съвет (от 1976 г. под наименованието Главно управление на архивите).

С ПМС № 268 от 30.12.1992 г. е извършено реструктуриране на архивната система. Съществуващите три централни архива (ЦДИА, ЦДА на НРБ и ЦДТА) са преобразувани в Централен държавен архив (ЦДА) към Главно управление на архивите (ГУА) при Министерски съвет (МС). Пръснатите до обединението работни помещения, читални, лаборатории и архивохранилища са събрани през 1992 г. на едно място в сградата на ул. „Московска“ 5. След допълнително строителство в нея са оборудвани нови архивохранилища за най-ценните и често използвани документи. За да се избегне дублирането при изписването на архивната сигнатура, към номерата на фондовете е въведена буквена индентификация: за фондовете на бившия ЦДИА – „К“, за ЦДТА – „А“ и за фондовете на бившия Централен партийен архив на Централния комитет (ЦК) на Българската комунистическа партия (БКП) – „Б“. През 1999 г. в архива постъпват на съхранение и стават част от неговия архивен масив документите на „Българска фотография“ Еднолично акционерно дружество (ЕАД), което в продължение на десетилетия изпълнява функциите на държавен фотоархив.

Централният държавен архив е дирекция в Държавна агенция „Архиви“. Неговият предмет на дейност е да осъществява издирване, комплектуване, регистриране, обработване, отчитане, съхраняване, опазване и предоставяне за използване и публикуване на документи на централните структури на държавните органи и на други държавни институции и обществени организации, както и на документалното наследство на значими личности от национално значение и документи за историята на България, съхранявани в чуждестранни архиви и други институции. Фондовата му наличност към декември 2019 г. възлиза на 20162,99 линейни метра, 4115 архивни фонда с общ брой 1 908 897 архивни единици.

Днес, на тази международна конференция представям доклад за една значима личност, а именно Стоян Иванов Аршинков, чийто фонд се съхранява в Централен държавен архив – София (фонд № 1929К).

Харизмата на значимите личности те кара да се подчиняваш инстинктивно. Поддаваш се лесно и естествено на величието на духа и на високите ценности и светли идеали, каквито липсват в нашето ежедневие. Когато навлизаш в техния свят, изпълнен с борба и с висши емоции, е несравнимо преживяване, което си заслужава труда, времето и усилията. Към нравствената сила на неговата личност изпитвам истинско преклонение, защото работи, пише и твори, въпреки враждебните обстоятелства. Не се надява на признание и възмездие, дори не се надява, че усилията му няма да са напразни. Въпреки всичко остава уверен, че времето ще съхрани и пренесе посланията му към бъдното.

Стојан Аршинков 1947.

Аршинков пише да је у то време у њиховој кући живела учитељица Љуба Станимирова. Једне суботе, враћајући се из села Мирково, видео је на вратима радње кредом исписане непознате знаке. Стојан је желео да сазна значење написаног, а она му је одговорила да је то стенографија или писмо којим се пише брзо као што се говори. Дечја фантазија се испуњава жељом да што пре научи ту вештину. За време божићног распуста учитељица полази за Софију и Стојан је моли да му купи уџбеник. Још у основној школи успева самостално да пређе први и други део курса стенографије.²

Касније завршава гимназијско образовање у III Софијској мушкој гимназији – Софија, где је његов учитељ Цветан Радославов, аутор текста националне химне „Отаџбино мила“ („Мила родино“). Као ученик у Трећој мушкој гимназији (сада 18. Софијска школа „Вилијам Гладстон“) у Софији надограђује своје знање брзог писања код учитеља Димитра Јосифова („деда Јоцо“), ученика Антона Безеншека.³ Аршинков је већ успео да самостално стенографише. Уписао је пуни курс старогрчке књижевности. Због изванредно направљених прилежејака, на предлог учитељског савета добија највећу оцену из старогрчке књижевности.⁴ Тако његово име постаје познато и његовом учитељу европске књижевности Цветану Радославову, који је од савременика доживљаван као један од последњих просветитеља. Радославову је 1985. године Аршинков посветио прву и једину књигу, научно-популарни есеј „Отаџбино мила“ („Мила родино“).⁵

Гимназијске године су брзо пролетеле, а будући догађаји одређују даљи професионални пут младог стенографа. У јесен 1922. године, одмах по завршетку гимназије, пролази на конкурс за стенографе у Народној скупштини и бива постављен на место Трајча Костова. На том послу остаје до 1926. године. Аршинков узима учешће у стварању стенографске азбуке и стенографског покрета у Бугарској. Заједно са Борисом Павловим Ивановим из Јамбола оснива ученичко стенографско друштво „Антон Безеншек“ и организују Први редовни конгрес Савеза школских стенографских друштава у Софији. Аршинков постаје уредник школског стенографског часописа „Млади стенограф“. Прва и друга књига под његовом редакцијом су најсадржајније. Заједно са Павловим финансира штампање часописа. Аутори уџбеника стенографије као Теодор Голубов, Стоил Станев, Марко Фридман и други професионални стенографи са жаљењем константују да уредник часописа „Млади стенограф“ не наставља теоретска истраживања по питању бугарске стенографије.⁶

² ЦДА, ф. 1929К, оп. 1, а.е. 2, л.л. 1-2.

³ А. Безеншек - словенски лингвиста, публицист, специјалиста стенографије и учитељ, већи део живота ради у Бугарској; главни стенограф Народне скупштине у Софији.

⁴ Исто.

⁵ ЦДА, ф. 1929К, оп. 1, а.е. 33, л. 1.

⁶ Исто, а.е. 2, л.л. 3-4.

Стоян Аршинков е роден на 3 юли 1902 г. в с. Долно Камарци, Софийско. Основно и прогимназиално образование получава в родното си село и с. Мирково, Пирдопско. Още от 6-годишен, баща му дребен търговец и ковач го кара да кове клинци в ковачницата. Така малкият Стоян отрано се научава на труд. След завършването на основното училище, баща му дълго се съпротивлява на желанието на детето да продължи образованието си в прогимназията в с. Мирково, Пирдопско. Накрая отстъпва пред настойчивостта му, пъха в ръцете му дребни пари и го изпраща да се запише в училището. В спомените си Аршинков споделя, че по онова време в тяхната къща живее учителката Люба Станимирова. Една събота, когато се връща от Мирково, той вижда изписани непознати знаци с тебешир върху вратата на дюкяна. Стоян иска да разбере какво означава написаното, а тя отговаря, че това е стенография или писмо, с което се пише така бързо както се говори. Детската му фантазия се изпълва с желание да се научи по-скоро на това умение. По време на Коледната ваканция учителката тръгва за София и Стоян Аршинков я моли да му купи учебник. Още докато е в прогимназиално обучение успява самостоятелно да премине първата и втората част на курса по стенография.²

По-късно завършва гимназиално образование в III Софийска мъжка гимназия – София, където негов учител Цветан Радославов, автор на текста на националния химн „Мила Родино“. Като ученик в Трета мъжка гимназия (дн. 18 Средно училище (СУ) „Уилям Гладстон“) в София надгражда знанията си по бързопис при учителя Димитър Йосифов („дядо Йоцо“), ученик на Антон Безеншек.³ Аршинков успява да стенографира свободно. Записва пълния курс по старогръцка литература. Заради безупречно направените записки с предложение на учителски съвет му е дадена най-високата оценка по старогръцка литература.⁴ Така името на ученика става известно и на учителя му по европейска литература – Цветан Радославов, който е определен от съвременниците ни като един от последните възрожденци. На Радославов през 1985 г. Аршинков посвещава първата и единствена книга, научно-популярния очерк „Мила родино“.⁵

Гимназиалните години бързо отлитат и последвалите събития предопределят по-нататъшния професионален път на младия стенограф. През есента на 1922 г. непосредствено след завършване на гимназия печели конкурс за стенографи в Народното събрание и е назначен на мястото на напусналия Трайчо Костов. На тази работа той остава до 1926 г. Аршинков участва в създаването на стенографската азбука и стенографското движение в България. Съвместно с Борис Павлов Иванов от Ямбол основават ученическото стенографско дружество „Антон Безеншек“ и организират Първия редовен конгрес на Съюза на ученическите стенографски дружества в София. Стоян Аршинков става редактор на ученическото стенографско списание „Млад стенограф“. Първата и втората книжка с неговата редакторска намеса са най-съдържателни. Дватама с Павлов правят парични дарения, за да осигурят

² ЦДА, ф. 1929К, оп. 1, а.е. 2, л.л. 1-2.

³ А. Безеншек - словенски езиковед, публицист, специалист по стенография и учител, работил през по-голямата част от живота си в България; главен стенограф в Народното събрание в София.

⁴ *Пак там.*

⁵ ЦДА, ф. 1929К, оп. 1, а.е. 33, л. 1.

Стојан Аршинков специјализира право на Софијском универзитету „Климент Охридски“. Високо образовање на универзитету завршава семестрално.⁷

Његов новинарски рад почиње 1922. године у новинама „Трговачко-индустријски глас“ које су биле орган Бугарског трговачког савеза. У периоду 1928-1935. године постаје један од његових уредника и једини уредник после његове трансформације у недељник. У истим новинама код њега почиње каријеру млади економиста Жак Натан.⁸ Редовни је сарадник и члан редакције новина „Зора“, „Дан“ и „Отаџбински фронт“ (у последњем ради до пензионисања 1963. године). У редакцији листа „Зора“ је од 1923. где уводи фотографију у новине. Тамо је уредник, стенограф и репортер до 9. септембра 1944. године. Један је од првих новинара-стенографа који су увели писаћу машину у рад редакција. Радећи истовремено као стенограф и дописник из Парламента, он је са стенографима у сали за заседања и у новинарској ложи одмах поред Трајча Костова. Полако постаје један од најауторитативнијих новинара. Заслуга за постизање тако високог нивоа је савршено коришћење стенографског писма. Он редовно саставља парламентарне извештаје, правећи резимеа још за време самог састанака. Специјализовао се у одражавању излагања посланика одређене опције не слушајући га, већ само пратећи покрете усана. Својим знањем, праксом и рутином Аршинков се формира као стенограф-новинар, али и као стенограф-уредник. Његове репортаже о важним догађајима из друштвено-политичког живота у Бугарској у периоду између два светска рата одликују се реалношћу, објективношћу и непристрасношћу.

Успева да запише, стенографише и дешифрије велики број судских процеса официрима који су били учесници војних завера и преврата против Владе. Ретко се догађало да његов материјал буде „уређиван“ у новинама.⁹ На неким процесима је било забрањено да се воде прибелешке од стране присутних. У таквим случајевима он стенографише тајно у свесци, кратком оловком сакривеном у капуту. Тако је записан цео процес против Дамјана Велчева 1935. године.¹⁰ Стенографисао је и дешифровао и оптужни говор војног тужиоца Асена Карова на процесу против „Звенарите“ за октобарску заверу Дамјана Велчева, Кирила Станчева и генерала Владимира Заимова за обарање владе Андреја Тошева.¹¹ На бази направљених стенограма припремљен је рукопис великог научноистраживачког дела „Иза кулиса буржоаских војних завера и преврата код нас“, написан пре свега на бази докумената из централних државних архива, са много појашњења и са познавањем историјских догађаја којима је био савременик. О томе сведоче оцене професора Недја Недева и Димитра Братанова, заједно са предлогом за штампање рукописа.¹²

После 9. септембра 1944. године скоро сви сарадници „Зоре“ су убијени, осуђени на робију или протерани у иностранство. Без суђења и пресуда убијени су Данаил Крапчев, Јордан Бадев, Рајко Алексијев, Петар Николчев, Александар

⁷ Трифонова, Цв., „Данаил Крапчев и в. „Зора“. Незабораваљиво”, В. Трново, 2006, 255 с.

⁸ ЦДА, ф. 1929К, оп. 1, а.е. 2, л. 5.

⁹ Исто, л.л. 6-7.

¹⁰ Исто, а.е. 186.

¹¹ Исто, а.е. 25.

¹² Исто, а.е. 19, л. 2.

издаването на списанието. Автори на учебници по стенография като Теодор Гълъбов, Стоил Станев, Марко Фридман и др. професионални стенографи със съжаление се изказват мнения, че редактора на „Млад стенограф“ не продължава своите теоретични изследвания по въпросите на българската стенография.⁶

Стоян Аршинков учи специалност „Право“ в Софийски университет „Климент Охридски“. Висшето си образование от университета завършва семестриално.⁷

Неговата журналистическа дейност започва през 1922 г. във в. „Търговско-промишлен глас“, орган на Българския търговски съюз. За периода 1928–1935 г. става един от неговите редактори и единствен редактор след преобразуването му в седмичник. В същия вестник при него започва кариерата си младият икономист Жак Натан.⁸ Редовен сътрудник и член на редакционната колегия на вестниците „Зора“, „Ден“ и „Отечествен фронт“ като в последния работи до пенсионирането си през 1963 г. В редакцията на в. „Зора“ е от 1923 г. и въвежда фотографията във вестника. Там е редактор, стенограф и репортер до 9 септември 1944 г. Един от първите журналисти-стенографи въвел пишещата машина в работата на редакциите. Работейки едновременно като стенограф и парламентарен кореспондент на вестника, той е при стенографите в заседателната зала и в журналистическата ложа, редом до Трайчо Костов. Постепенно се очертава като един от най-авторитетните журналисти. Заслуга за достигането до това високо ниво е съвършеното владение на стенографското писмо. Той редовно съставя парламентарните отчети, придобивайки сърчността да прави резюмета още по време на заседанията. Специализира се в отразяването на реч на народен представител от определено крило без да я слуша само следейки движението на устните. Със своите знания, опит и рутина Стоян Аршинков се формира като стенограф-журналист, но и като стенограф-редактор. Неговите репортажи за важни събития от обществено-политическия живот в България в периода между двете световни войни се отличават с реалност, обективност и безпристрастност.

Успява да запише, стенографира и дешифрира много от съдебните процеси на офицерите, участвали във военните заговори и преврати срещу правителството. Рядко се случва негов материал да бъде „редактиран“ от вестника.⁹ На някои от процесите се забранява да се водят бележки от присъстващите. В такива случаи той стенографира тайно, на бележник с къс молив в палтото. Така е записан целият процес срещу Дамян Велчев през 1935 г.¹⁰ Стенографирана и дешифрирана е и обвинителната реч на военния прокурор Асен Каров по процеса срещу „Звенарите“, за октомврийския заговор на Дамян Велчев, Кирил Станчев, ген. Владимир Заимов за сваляне на правителството на Андрей Тошев.¹¹ На основата на направените стенограми е подготвен ръкописът на големия научно-изследователски труд „Зад

⁶ Пак там, а.е. 2, л.л. 3-4.

⁷ Трифонова, Цв., „Данаил Крапчев и в. „Зора“. Незабравимото“, В. Търново, 2006, 255 с.

⁸ ЦДА, ф. 1929К, оп. 1, а.е. 2, л. 5.

⁹ Пак там, л.л. 6-7.

¹⁰ Пак там, а.е. 186.

¹¹ Пак там, а.е. 25.

Дјакович и други, док су неки смештени у логоре „Св. Врач“, Дупница, Богданов дол и Куцијан. Мали број је преживео, а Аршинков је један од њих. Три месеца је био у софијском централном затвору, али је истовремено једини од „буржоаских новинара“ остављен у Савезу бугарских новинара као хонорарни сарадник у Центру за штампу. За то време не заборавља свој морални дуг према једном добром и цењеном пријатељу и до краја живота се не мири са неправдом према колективу новина „Зора“. Он је испитивао савременике прошлих догађаја, рођаке, познанике и колеге Крапчева, убеђен да 25-годишња историја новина представља „важан сегмент културне и политичке историје Бугарске“.¹³ Аршинков је радио и стварао не надајући се признању, не очекујући почаст и славу. Остаје уверен да ће време сачувати и пренети поруку поколењима. Својим поступцима изражава интелектуалну свест о вредности историјског памћења и будућности једног народа. Подухват није видео светлост дана и не постиже свој циљ. Чак ни после његове смрти 1991, све до данас, тај рад још није публикован.

Стојан Аршинков организује курсеве стенографије и подучава оне који желе да савладају брзо писање. Стенографише, дешифрије, уређује и штампа сва предавања која студентима службе као наставно средство. Учествовао је и дао свој допринос постављању темеља Међународне новинарске школе при Савезу бугарских новинара у вези са обуком страних новинара. Колеге са којима је радио истичале су његову етичност, поштење, другарство и марљивост.

Мало је позната чињеница да је он једини новинар коме је дозвољено да у возу до границе прати енглески краљевски пар после њихове посете последњем бугарском монарху. Иронијом судбине он је новинар који је учествовао у посмртној поворци до последњег боравишта Бориса III у Рилском манастиру 5. септембра 1943. године.¹⁴

После пензионисања 1963. наставио је да ради још пет година у новинама „Народна омладина“, „Радничко дело“ и „Земљорадничка застава“. Члан је Савеза новинара главног града. Познавање стенографије помаже му да са лакоћом испуњава постављене задатке у припреми осврта за новине и часописе, тематске прегледе за научне радове наших еминентних научника. Дуго време ради у ЦДИА и НБКМ. Током 1948. године почиње стенографисање предавања академика Жака Натана и целих 25 година је његов секретар-стенограф. Предавања штампа на циклостилу и прилагођава их да служе као помоћно средство за квалификацију и преквалификацију бугарских новинара. Као његов сарадник обрађује стенографским и обичним писмом „Бугарско буђење“, штампано у неколико прерађених издања и књигу „Били смо у Енићој“, која је изашла из штампе 1967. године. На истој се налази захвалница академика Натана којом захваљује Стојану Аршинкову за велику помоћ код припреме издања – доказ за велики рад за писање, обликовање и сарадњу која се граничи са коауторством.

Од 1960. до 1981. године сарадник је и стенограф академику Владимиру Топенчарову. Помаже му у његовом научном и публицистичком раду, од чега је најзначајнији рад у вези са издавањем тротомне публикације „Бугарско новинарство“

¹³ Трифонова, Цв., „Данаил Крапчев и в. „Зора“. Незаборављиво”, В. Трново, 2006, 255 с.

¹⁴ ЦДА, ф. 1929К, оп. 1, а.е. 2, л.л. 9-10.

кулисите на буржоазните военни заговори и преврати у нас“. Написан преди всичко на документална основа, с многобройни справки в централните държавните архиви, с познаване на историческите събития като техен съвременник. Свидетелство за това са приложените оценки на проф. Недю Недев и Димитър Братанов, заедно с предложението за отпечатване на изследването.¹²

След 9 септември 1944 г. почти всички сътрудници на „Зора“ са избити, осъдени на затвор или прогонени в чужбина. Без съд и присъда са погубени Данаил Крапчев, Йордан Бадев, Райко Алексиев, Петър Николчев, Александър Дякович и други, някои са хвърлени в концлагерите „Св. Врач“, Дупница, Богданов дол и Куциян. Малцина са оцелелите, Аршинков е един от тях. Арестуван и три месеца е в Софийския централен затвор, но същевременно е единственият от „буржоазните журналисти“, оставен в СБЖ като нещатен сътрудник в Центъра по печата при съюза на журналистите. През това време не забравя своя морален дълг към паметта на един добър и скъп приятел и до края на живота си не се примирява с неправдата спрямо колектива на в. „Зора“. Той разпитва съвременници на отминалите събития, роднини, познати и колеги на Крапчев, уверен, че 25-годишната история на вестника представлява „важен сегмент от културната и политическа история на България“.¹³ Стоян Аршинков работи и твори без да се надява на признание, не очаква почести и слава. Остава уверен, че времето ще опази и пренесе посланието за поколенията. С действията си изразява своето интелектуално съзнание за цената на историческата памет и бъдещето на един народ. Начинанието не вижда бял свят и не постига своята цел в границите на собствения му живот – цели 20 години, до смъртта му през 1991 г. та и до днес, когато този труд така и не е публикуван.

Стоян Аршинков урежда курсове по стенография и преподава на желаещите да усвоят бързописа. Стенографира, дешифрира, редактира и отпечатва всички лекции, служещи като учебни помагала на курсистите. Той има участие и принос при полагане основите на Международната журналистическа школа при СБЖ във връзка с обучението на чуждестранни журналисти. Колегите, с които работи подчертават етичността, честността, другарството и огромното му трудолюбие.

Малко известни са фактите от неговия живот, че той единствен от журналистите е допуснат да съпровожда с влака до границата английската кралска двойка, гостувала на последния български монарх. По ирония на съдбата е журналистът, участвал в траурната процесия до последния пристан на Борис III до Рилския манастир на 5 септември 1943 г.¹⁴

След пенсионирането си през 1963 г. продължава дейността си още 5 години във в. „Народна младеж“, „Работническо дело“ и „Земеделско знаме“. Членува в Съюза на столичните журналисти. Владеенето на стенографията го улеснява в изпълнение на възложените му задачи по изготвяне на обзори на вестници и списания, тематични прегледи за научни разработки на наши видни учени. Дълго време работи в ЦДИА и Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ (НБКМ). През 1948 г. започва да стенографира лекциите на акад. Жак Натан и в продължение

¹² Пак там, а.е. 19, л. 2.

¹³ Трифонова, Цв., „Данаил Крапчев и в. „Зора“. Незабравимото“, В. Търново, 2006, 255 с.

¹⁴ ЦДА, ф. 1929К, оп. 1, а.е. 2, л.л. 9-10.

(1885-1903, 1903-1917, 1917-1923). За то припрема осврте и упутства из важних дневних и периодичних новина и часописа, укључујући и оне које излазе на руском језику. Стенографише његове публицистичке материјале, излагања, рецензије, успомене, беседе и речи и саставља и припрема за штампу његове зборнике и чланке. Са посебном захвалношћу академик Топенчаров оставља своју посвету Аршинкову 1983. године: „... за његово стваралачко учешће у избору тог материјала, за интервјуе, за припрему књиге за штампу и израду упутстава.“¹⁵

Стојан Иванов Аршинков аутор је документарно-публицистичких и научно-популарних есеја „Иза кулиса војних завера и преврата код нас (1923-1935)“¹⁶, „Буржоаска Бугарска (1912-1944)“¹⁷, „Између две епохе“ (1973) и „Успомене Донча Палавеева“ (необјављено),¹⁸ који се чувају у његовом личном фонду у Централном државном архиву.

Тоталитарне године нису сломиле дух овог образованог Бугарина, сакупљача успомена и интервјуа. Он показује своју упорност, иницијативу и храброст још почетком 70-тих година прошлог века, када успева да угради тај материјал у добро осмишљену књигу која одражава бурне политичке догађаје у Бугарској. Тако се рађа академски рад „Буржоаска Бугарска (1912-1944)“. У фонду, који се налази у ЦДА, сачувани су делови говора Александра Стамболијског на XVI конгресу БЗНС¹⁹, одломци из стенографских дневника Народне скупштине у вези са „Деклезиеровом афером”²⁰, одломци књиге Цоле Драгојчеве „Повеља дугу“ и „Таква је истина“ у вези са априлским догађајима 1925. године и Македонско питање²¹, „БЗНС”²² Димитра Драгиева, издање из 1926. године, доктора П. Киранова „БЗНС – идеје, развој и дело“ у вези са спремношћу земљорадничког савеза за самостално управљање²³, „Под знаком острашћених и опасних политичких борби”²⁴ Александра Малинова „Александар Стамболијски и завера”²⁵ Недју Недева, „ВМРО (1918-1924)“²⁶ Костадина Палешутског, „1923 година”²⁷ Николе Агнског, чланци, штампани у новинама „Зора” поводом суђења Круми Колевом и Радославу Коледарову, окривљеним за припрему оружане акције против цара Бориса III и владе Андреја Тошева²⁸ и других. Наведени документи саставни су део документарно-публицистичког есеја.

„Иза кулиса буржаских војних завера и преврата код нас“ други је вишего-

¹⁵ Исто.

¹⁶ Исто, а.е. 20.

¹⁷ Исто, а.е. 80, 82, 83.

¹⁸ Исто, а.е. 11, 12.

¹⁹ Исто, а.е. 98.

²⁰ Исто, а.е. 109.

²¹ Исто, а.е. 89.

²² Исто, а.е. 88.

²³ Исто, а.е. 90.

²⁴ Исто, а.е. 92.

²⁵ Исто, а.е. 96.

²⁶ Исто, а.е. 97.

²⁷ Исто, а.е. 86.

²⁸ Исто, а.е. 107.

на 25 години е негов секретар–стенограф. Отпечатва ги на циклостил като ги приспособява да служат като помагало за квалификация и приквалификации на българските журналисти. Като негов сътрудник обработва на стенографски и обикновено писмо „Българското възраждане“, излязло в няколко преработени издания и книгата „Бяхме в Еникьой“, излязла от печат през 1967 г. На същата стои благодарствен надпис от акад. Натан за Стоян Аршинков за ценната помощ при подготовката на изданието – доказателство за огромния труд при написването, оформянето, сътрудничеството, което граничи със съавторство.

От 1960 до 1981 г. е сътрудник и стенограф на акад. Владимир Топенчаров. Подпомага го в цялата му научна и публицистична дейност като най-съществена та е свързана с издаването на тритомника „Българска журналистика“ (1885–1903, 1903–1917, 1917–1923). За целта изготвя обзори и указатели на по-важните всекидневници и периодични вестници и списания, включително и на излизашите на руски език. Стенографира публицистичните му материали, доклади, рецензии, спомени, беседи, слова и др. Съставя и подготвя за печат негови сборници и статии. С особена благодарност акад. Топенчаров оставя своето посвещение към Аршинков през 1983 г. „...за неговото творческо участие в набора на предметен материал, за интервютата, в подготовката на книгата за печат и изработката на указателите.“¹⁵

Стоян Иванов Аршинков е автор на документално-публицистични, научно-популярни очерци: „Зад кулисите на военните заговори и преврати у нас (1923–1935)“¹⁶ и „Буржоазна България (1912–1944)“¹⁷, „Между две епохи“, 1973 (Спомени на Дончо Палавеев – непубликуван),¹⁸ които се съхраняват в неговия личен фонд в Централен държавен архив.

Тоталитарните години не пречупват духа на този образован българин Стоян Аршинков, събирател на спомени и интервюта. Той проявява своята упоритост, инициатива и смелост още в началото на 70-те години на миналия век, когато успява да вгради този материал в добре премислена книга, отразяваща бурните политически събития в България. Така се ражда академичният труд „Буржоазна България (1912–1944)“. Във фонда, съхраняван в Централен държавен архив (ЦДА) са запазени извадки, от речите на Александър Стамболийски на XVI конгрес на Български земеделски народен съюз (БЗНС),¹⁹ извадки от стенографските дневници на Народното събрание по „Деклезиеровата афера“²⁰, извадки от книгите на Цола Драгойчева „Повеля на дълга“ и „Такава е истината“ за априлските събития през 1925 г. и Македонския въпрос²¹, на Димитър Драгиев „БЗНС“²², изд. от 1926 г., на д-р П. Киранов „БЗНС – идеи, развитие и дело“ относно готовността на земеделския съюз за самостоятелно управление²³, на Александър Малинов „Под знака

¹⁵ Пак там.

¹⁶ Пак там, а.е. 20.

¹⁷ Пак там, а.е. 80, 82, 83.

¹⁸ Пак там, а.е. 11, 12.

¹⁹ Пак там, а.е. 98.

²⁰ Пак там, а.е. 109.

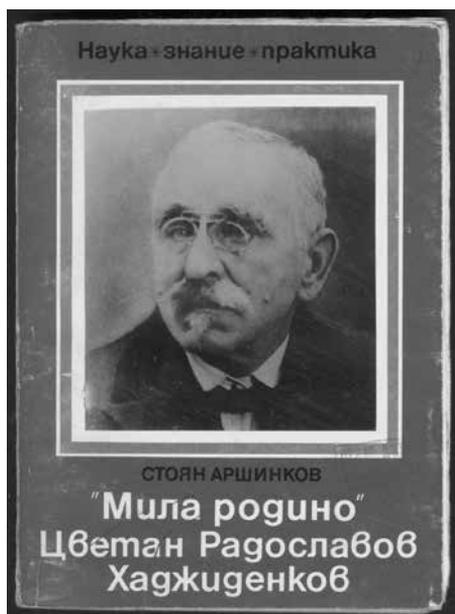
²¹ Пак там, а.е. 89.

²² Пак там, а.е. 88.

²³ Пак там, а.е. 90.

дишњи рад родољуба Аршинкова. У фонду се чувају поједине главе тог документарно-публицистичког прилога.²⁹ За писање су коришћене успомене Христа Стојкова под насловом „Пропаст покушаја заједничког деловања опозиционих сила“ о Дамјану Велчевом, Кимону Георгиевом и везе са БКП, Константина Муравиева и др, записани од стране Стојана Аршинкова³⁰, цитати из књиге „Официрске конспиративне организације у Бугарској“³¹ истог аутора и успомене Васила Савова у вези са превратом од 19. маја 1934. године и Дамјана Велчева.³² Писање радова важно је не толико за изношење перипетија из бугарске историје, већ зато што садржи богат изворни материјал. У свом дугогодишњем новинарском и публицистичком раду Аршинков је објавио велики број чланака, припремио осврте и тематске прегледе. Стенографисао је и дешифровао пуно успомена, речи, беседа, предавања, а организовао је и сусрете-разговоре са неким од „градитеља нове Бугарске“. Његова професионална пракса се показала изузетно корисна у тражењу, налажењу и објављивању историјских чињеница и друштвено-политичких догађања код нас до 9. септембра 1944. године. Велики патриотизам и родољубље остају непромењене константе његовог лика и дела, показиване директно, свакодневно и непрекидно.

Ствара прву и јединствену књигу посвећену Цветану Радославову, монографију „Мила отаџбино“ („Мила родино“), биографски приказ о Цветану Радославову, аутору текста и музике националне химне Републике Бугарске, у издању Бугарске Академије наука 1985. године.³³

Због скромности аутора химне, Цветана Радославова, име и ауторство остају дуго времена непознати и песма је прихваћена као „лепа народна песма“. Не постоји бугарско срце које не заигра под звуцима националне химне „Мила отаџбино“! Један дирљив текст са свечаном музиком! Аутору тог дела Цветану Радославову дугујемо поштовање. Он је енциклопедиста са изузетним и разноврстним талентима. Научник, историчар, доктор филозофије, психолог, живописац, магистар ликовних уметности, педагог, учитељ, песник, музичар, лингвиста, познавалац старих и савремених језика, етнограф, археолог који је стекао најбоље образовање у земљи, а касније и у Европи. Бугарска омладина, студенти који уче у иностранству, воле своју домовину. За време распуста они се враћају у родна места, а после завршавања школовања раде за проспе-

²⁹ Исто, а.е. 20.

³⁰ Исто, а.е. 26.

³¹ Исто, а.е. 29.

³² Исто, а.е. 31.

³³ Исто, а.е. 33, л. 1.

на острастени и опасни политически борби“²⁴, на Недю Недев „Александър Стамболийски и заговорът“²⁵, на Костадин Палешутски „Вътрешна македонска революционна организация (ВМРО) (1918–1924)“²⁶, на Никола Агънски „1923 година“²⁷, статии, публикувани във в. „Зора“ по повод делото срещу Крум Колев и Радослав Коледаров, обвинени в подготовката на въоръжена акция срещу цар Борис III и правителството на Андрей Тошев²⁸ и други. Изброените документи са съставна част от документално-публицистичния очерк.

„Зад кулисите на буржоазните военни заговори и преврати у нас“ е другият многогодишен труд на родолюбеца Аршинков. Във фонда са съхранени отделни глави от документално-публицистичния очерк.²⁹ За написването му са използвани спомените на Христо Стойков, озаглавени „Провалъне на опита за общо действие на опозиционните сили“ за Дамян Велчев, Кимон Георгиев и връзките му с Българската комунистическа партия (БКП), Константин Муравиев и др., записан от Стоян Аршинков³⁰, извадки от книгата „Офицерските конспиративни организации в България“³¹ на същия автор и спомените на Васил Савов за 19-майския преврат 1934 г. и Дамян Велчев.³² Написването на трудовете е важно събитие не толкова за изясняването на превратностите в българската история, а защото съдържа богат изворов материал в тази насока. В своята дългогодишна журналистическа и публицистична дейност Аршинков публикува множество статии, изготвя обзори и тематични прегледи. Стенографира и дешифрира редица спомени, слова, беседи, лекции, прави срещи-разговори с някои от „строителите на нова България“. Неговият професионален опит се оказва изключително полезен в търсенето, намирането и публикуването на исторически факти и обществено-политически събития у нас до 9 септември 1944 г. Големият патриотизъм и родолюбие остават неизменни константи на личността и творчеството му, изявявани директно, всекидневно и непрестанно.

Създава първата и единствена книга, посветена на Цветан Радославов – монографията „Мила родино“, биографичен очерк за Цветан Радославов, автор на текста и музиката на националния химн на Република България, издание на Българска академия на науките (БАН) през 1985 г.³³

Поради скромността на създателя на химна, Цветан Радославов, името и авторството му остават дълго време незнани и песента е приемана за „хубава народна песен“. Няма българско сърце, което да не трепва при прозвучаването на националния ни химн „Мила родино“! Един вълнуващ текст с тържествена музика! На автора на това произведение - Цветан Радославов дължим почит и преклонение.

²⁴ Пак там, а.е. 92.

²⁵ Пак там, а.е. 96.

²⁶ Пак там, а.е. 97.

²⁷ Пак там, а.е. 86.

²⁸ Пак там, а.е. 107.

²⁹ Пак там, а.е. 20.

³⁰ Пак там, а.е. 26.

³¹ Пак там, а.е. 29.

³² Пак там, а.е. 31.

³³ Пак там, а.е. 33, л. 1.

ритет младе Бугарске државе после ослобођења. Том друштву је припадао и Цветан Радославов, изузетно везан за своје бугарске корене.³⁴ Песма постаје израз одушевљења бугарских војника на путевима ка ратиштима. Аршинков у књизи о Цветану Радославову објављује успомену школског активисте Томе Попврбанова, од којег сазнајемо да је тек пре пензионисања Радославов „признао“ да је та „лепа народна песма“ у суштини његова. У Трећој софијској мушкој гимназији, где је предавао књижевност, причао је колегама да је он створио песму „Поносна Стара планина“ („Горда Стара планина“) када се враћао са распуста из иностранства. Написао је текст у ком је изразио осећања лепотама своје домовине и осмишљава мелодију по мотивима *свиштовског* кола.

Током 1973. године Аршинков је успео да заврши необјављени есеј „Између две епохе“ (Успомене Донча Хаџисемкова Палавејева). Књига је троделна, а скрећемо пажњу посебно на други део који садржи успомене Донча Хаџисемкова Палавејева са подацима о почетку и развоју трговине дуваном у Бугарској – стенографисане и дешифроване од стране Стојана Аршинкова.³⁵ У фонду стенографа и новинара Аршинкова чувају се успомене Донча Палавејева за лето 1920. године у Копривштици, бежање његове жене са три детета, на преврат од 19. маја 1934. године, подаци о дуванским фирмама у Бугарској за период 1916-1944. године, као и његово породично стабло.³⁶ Дончо Палавејева потомак је богате и познате фамилије Палавејева, братанац добротвора града Копривштице – Хаџи Ненча Палавејева. Он је почео као ортак у породичној фирми и постао власник велике трговинске компаније, а потом је изабран за Председника савеза трговаца дуваном у Бугарској. У свом дугом животу (1884-1980) имао је могућност да изгради велики посао, створи велику породицу са петоро деце, изгради једну од најлепших кућа у Софији у Улици Кракра (данас власништво Енглеског савета) и да постане богати предузимач и мецена. Кућа му је често била центар пословне и интелектуалне елите у годинама капитализма. Учесник је Првог светског рата у коме је рањен, а носилац је и медаље за храброст. После 9. септембра 1944. године одузето му је све, а он и његова породица су интернирани у Копривштицу. Деца су му била расута по свету. Прогоњен од режима, без права на пензију, остављен је ђудима судбине. Упркос свему, до последњег тренутка високог духа и морала, волећи Бугарску и родну Копривштицу, остаје као пример покољењима једног достојанственог живота. То је жива прича о догађајима, историји и личностима више и мање познатим на историјској сцени у Бугарској почетком и средином 20. века.

У част 100-годишњице стварања бугарске стенографије 1979. године Аршинков је припремио албум са фотографијама и калиграфским натписима, који је поклатио Државном стенографском институту. У време одржавања XXXVI конгреса *Интерстено* у Софији током 1985. године записао је на магнетофонској траци све догађаје, које је чувао у својој кући и често их показивао људима које интересује брзо писање. Скоро седам деценија свог живота посветио је стенографском животу наше домовине. У наслеђе нам је оставио велико и значајно дело о бугарском

³⁴ Ташева, П., „Та света песма „Мила родина“, в. „Дума“, бр. 106 от 2. јуни 2017. године.

³⁵ *Исто*, а.е. 16.

³⁶ *Исто*, а.е. 18.

Той е българин - енциклопедист с изключителни и разностранни дарования. Учен, историк, доктор по философия, психолог, живописец, магистър на изящните изкуства, педагог, учител, поет, музикант, езиковед - познавач на древни и съвременни езици, етнограф, археолог, който получава най-доброто образование у нас, а по-късно и в Европа. Българските младежи, студентите, които учат в странство, милеят за отечеството си. Във ваканциите те се връщат по родните си места, а след завършване на образованието си работят за просперитета на младата Българска държава след Освобождението. В това общество се вмести Цветан Радославов, силно привързан към българските си корени.³⁴ Песента става изразител на въодушевлението на българските войници по пътя към бойните полета. Стоян Аршинков в книгата си за Цветан Радославов публикува спомен на училищния деятел Тома Попвърбанов, от който става известно, че едва преди пенсионирането си Радославов "признал", че тази "хубава народна песен" всъщност... е негова. В Трета софийска мъжка гимназия, където преподавал литература, казва на колегите си, че той е създал песента "Горда Стара планина", когато се връща през ваканциите си от чужбина. Написва текст, в който изразява чувствата си към хубостите на своята родина и намира съответното нотирание като в основата на музиката са мотиви от Свищовското хоро.

През 1973 г. Стоян Аршинков успява да завърши непубликувания очерк „Между две епохи“ (Спомени на Дончо Хаджисемков Палавеев). Книгата е в три части като интерес представлява втората част. Тя съдържа спомени на Дончо Хаджисемков Палавеев със сведения за зараждането и развитието на тютюневата търговия в България – стенографирани и дешифрирани от Стоян Аршинков.³⁵ Във фонда на стенографа и журналиста Аршинков се съхраняват спомени на Дончо Палавеев за лятото на 1920 г. в Копривщица, бягството на жена му с трите деца, 19-майския преврат през 1934 г., сведения за тютюневите фирми в България за периода 1916–1944, както и родословното му дърво.³⁶ Дончо Палавеев е потомък на богатия и известен Палавеев род, племенник на Благодетелят на гр. Копривщица – Хаджи Ненчо Палавеев. Започнал като съдружник в семейна фирма и станал собственик на голямо търговско дружество, издигнат до Председател на съюза на тютюнетърговците в България. В своя дълъг живот (1884-1980) той е има възможността да изгради голям бизнес, да създаде голямо семейство с 5 деца, да съгради една от най-хубавите къщи в София на ул. Кракра (дн. собственост на Британския съвет), да стане богат предприемач и меценат. Домът му често е средище на бизнес и интелектуалния елит през годините на капитализма. Участник в Първата Световна война, в която е ранен и е носител на медал за храброст. След 9.IX.1944 г. му е отнето всичко, той и семейството му интернирани в Копривщица. Децата му са пръснати по света. Преследван от режима, без право на пенсия е оставен на произвола на съдбата. Въпреки всичко до сетния си миг с висок дух и морал, обичащ България и родната Копривщица, остава за поколенията пример за един достоен живот. Този очерк е жив разказ за събития, истории и лич-

³⁴ Ташева, П., „Тази свята песен „Мила родина“, в. „Дума“, бр. 106 от 2 юни 2017 г.

³⁵ *Пак там*, а.е. 16.

³⁶ *Пак там*, а.е. 18.

предратном новинарству и бугарској стенографији, дело настало у сарадњи са другима и самостално.

Национални савет стенографа и машинописаца му 18. новембра 1987. године шаље поздраве поводом његовог 85. рођендана, желећи му здравље, ведрину и дуговечност и исказујући му своју захвалност за добар пример и популаризацију крилатог писма.³⁷

Стојан Аршинков је умро 1991. у 89. години живота.

РЕЗИМЕ

Харизма значајних личности са којима се свакодневно сусрећемо у свом раду, обавезује нас да осећамо дуг према друштву. Укратко речено, ми архивисти се претварамо у професионалну заједницу и основу структуре сваке државне организације. Ауторитет институција непорециво расте, а процес глобализације донекле се поклапа са радикалним социо-културним променама у њима и њиховим уласком у дигитално доба. Велике трансформације којима смо сведоци у последњим деценијама донекле нас дефинишу као „друштво знања“. Упоредујући га са предходним друштвима, прединдустријским и индустријским, велики амерички социолог Даниел Бел скреће пажњу да ако су за њих кључни рад и капитал, то ће у новом друштву, у које човечанство треба да уђе, основна бити улога знања.

Од те прогнозе прошло је око 50 година, што показују да је друштво знања у знатној мери и друштво технологија. Можда не постоји друга професија као архивистика у којој су знање и технологије у тако одлучујућој мери међузависне и дефинишу је. Како у светском, тако и у националном оквиру, архивско-информациони сектор се све више одваја од старог традиционог схватања да је то депо књига и све више се разуме као професија и људска активност у којој дигитална знања и умећа, способности да се користе нове технологије у приступу информацијама, у њиховој обради, у дигитализацији, рестаурацији, конзервацији, у осталим архивским процесима, постају кључни. Из перспективе 2020. године инвестирање у људски капитал изгледа директно инвестирање у друштво знања. Та стратегија чува значајну социјалну улогу архива у дигиталној ери и претвара га, супротно традиционом схватању, не у институцију прошлости, већ у институцију будућности.

Дозволићу себи да цитирам професора А. Нејкова, предавача на Софијском универзитету „Св. Климент Охридски“ у Софији: „Ако откријемо неразумевање улоге архива, уклонимо незнање светлосту свог знања! Ако откријемо неправилно коришћење докумената, натерајмо људе да схвате колико скупо може то да нас кошта! Ако видимо да архиви остају у сенци, дигнимо бакљу које ће их осветлити! Ако треба да се донесе решење за чување једних или других докумената, помозимо друштву да донесе разумну одлуку! Не губимо надахнуће и наду!“

³⁷ Исто, а.е. 3, л. 1.

ности, повече и по-малко познати на историческата сцена у нас в началото и средата на 20 век.

В чест на 100-годишнината от създаването на българската стенография през 1979 г. Аршинков подготвя албум със снимки и калиграфски надписи. Този албум той подарява на Държавния стенографски институт. По време на провеждането на тридесет и шестия конгрес на Интерстено в София през 1985 г. записва на магнетофонна лента всички прояви, които съхранява в дома си и често ги предоставя на интересувашите се от бързописа. Близо седем десетилетия от своя съзнателен живот посвещава на стенографския живот в страната ни. Трудно се намира аршин за измерване на дейността му през тези години. Остава в наследство основното, голямото, забележимото в българската предвоенна журналистика и българското стенографско дело, в сътрудничеството и авторството.

Националният съвет по стенография и машинопис на 18 ноември 1987 г. го поздравява по случай 85-годишнина от рождението му, най-сърдечно му пожелава здраве, бодрост и дълголетие и отправя своята благодарност за добрия пример и популяризиране на крилатото писмо.³⁷

Стоян Аршинков умира на 89 години през 1991 г.

РЕЗЮМЕ

Обаянието на значимите личности, с които се сблъскваме ежедневно в работата си ни задължава и ни кара да изпитваме дълг към обществото. Накратко казано, ние архивистите се превръщаме в професионална общност, разпознаваема колегия и в базисна за всяка държавна организация структура. Нараства авторитетът на институцията. Това обстоятелство в световен мащаб не може да се отдели от постепенното навлизане на човешките общества в епохата на глобализацията. Този процес донякъде съвпада с радикалните социокултурни промени в тях и с навлизането им в дигиталната ера. Големите трансформации, на които ставаме свидетели през последните десетилетия до известна степен са прогнозираны като термин „общество на знанието“. Съпоставяйки го с предходните общества – доиндустриалното и индустриалното, големият американски социолог Даниел Бел обърна внимание, че ако при тях ключово значение имат съответно трудът и капиталът, то в новото общество, в което предстои да навлезе човечеството, основна ще бъде ролята на знанието.

От тази прогноза изминаха близо 50 години, които показват, че обществото на знанието е в значителна степен и общество на технологиите. Може би няма друга професия като архивната, в която знанието и технологиите в такава решаваща степен да си взаимодействат и да я дефинират. Както в световен, така и в национален мащаб архивно-информационният сектор все повече се откъсва от старото

³⁷ Пак там, а.е. 3, л. 1.

Krassimira TODOROVA CHAKAROVA**STOJAN ARŠINKOV – A STENOGRAPHER, JOURNALIST
AND AUTHOR OF DOCUMENTARY PUBLICISTIC
AND POPULAR SCIENCE ARTICLES****Summary**

400

Stojan Aršinkov is not a well-known name among today's generation of Bulgarians, even though he was exceptionally well educated and important figure, who worked, created, wrote and cooperated, not looking for and not expecting acknowledgment for his time and work in research and collecting activity. Aršinkov was a journalist and a stenographer in the National Assembly, one of the veterans of Bulgarian stenography and stenographic movement and the author of documentary publicistic and popular science articles. Quietly, humbly and almost unnoticeably he gave 65 years of his life to the *shorthand*. He wrote his first and only book dedicated to Cvetan Radoslavov – monograph „Mila rodino“ (Dear Homeland), biographical article about Radoslavov, the author of the lyrics and music for the anthem of the Republic of Bulgaria. In his long-time journalistic and publicistic work he published a large number of articles and reviews. He has written in shorthand and deciphered a lot of memories, words, lectures, speeches, and organized meetings and conversation with some of the “builders of new Bulgaria”. His professional praxis is exceptionally useful in searching, finding and publishing of historical facts.

традиционно разбиране за книгохранилище и все повече се превръща в професия и човешка дейност, в която дигиталните знания и умения, способностите да се използват новите технологии в достъпа до информация, в обработката ѝ, в дигитализацията, реставрацията, консервацията, в останалите архивни процеси, стават ключови. От перспективата на 2020 г. инвестирането в човешкия капитал изглежда директно инвестиране в обществото на знанието. Тази стратегия пази значимата социална роля на архивите в дигиталната ера и да ги превръща – противно на традиционното разбиране – не в институция на миналото, а в институция на бъдещето.

Ще си позволя да цитирам проф. А. Нейкова преподавател в СУ „Св. Климент Охридски” в София, която казва: ... „Ако открием неразбиране на ролята на архивите, нека със светлината на своите знания да отстраним невежеството! Ако открием неправилно използване на документите, нека накараме хората да разберат колко скъпо може да струва това! Ако видим, че архивите остават в сянка, нека вдигнем факела, който ще ги освети! Ако трябва да се вземе решение за съхраняване на едни или други документи, нека помогнем на обществото да вземе разумно решение! Нека не губим вдъхновение и надежда!”

Стоян Аршинков 1970.